

ACTIVITATEA EXTRAȘCOLARĂ A ÎNVĂȚĂTORILOR MUSCELENI

DANIEL DIACONESCU

La sfârșitul secolului trecut a debutat într-o formă organizată activitatea extrașcolară, văzută ca o posibilitate eficientă de ridicare morală și materială a țărănimii. Până atunci, școala primară rurală avusese un rol aproape strict instructiv, urmărind să-i deprindă pe copii cu o serie de cunoștințe din diferite domenii ale științei și în primul rând cu scrisul și cititul. Evoluția economico-socială pe care o cunoaște România la sfârșitul secolului al XIX-lea – sub guvernările liberale mai cu seamă – a pus în fața învățământului primar, pe de o parte, necesitatea creșterii nivelului de instruire al populației, iar pe de altă parte, întărirea caracterului practic, aplicativ al acestuia.

Ca ministru al învățământului, în trei rânduri (1897-1899; 1901-1904 și 1907-1910), Spiru Haret a acordat atenția cuvenită ambelor probleme. Valorificând legislația anterioară, el a insistat pentru creșterea eficienței lucrului manual și a învățământului agricol, acolo unde aceste activități se puteau practica cel mai bine, adică în mediul sătesc. A urmărit de asemenea să creeze condiții mai bune fiilor de țărani, prin încurajarea înființării de cantine școlare (pentru a reduce absenteismul de la cursuri) și a înțelege că acțiunea educativă a școlii urmează și în afara ei, susținând organizarea unor activități în prelungirea orelor de curs, cum au fost spre exemplu, amenajarea muzeelor școlare, corurile și serbările.

Pe cealaltă direcție, Haret – afectat de suferințele materiale și nedreptățile cauzate țărănimii de cei care ar fi trebuit s-o ocrotească (prefecți, subprefecți, primari, notari, ș.a.) – i-a îndemnat pe învățători să se implice în rezolvarea problemelor satului românesc și în primul rând în educația economică, morală și patriotică a sătenilor. El declara în acest sens, la 1900, că „principala mea preocupare ..., va fi mai cu seamă pentru clasa țărănească ..., cea mai numeroasă și cea mai puțin cultă“ deoarece „a fost mai puțin atinsă de mișcarea noastră de regenerare națională“ pentru că asupra ei „nu s-au

repartizat binefacerile societății moderne¹. În acest cadru, învățătorii sătești trebuiau să fie luminătorii poporului, ca unii ce se ridicaseră din rândurile acestuia și erau considerați „cei mai vrednici exponenți ai păturii țărănești”². Haret era convins – analizând situația grea a țărănimii – că rezolvarea problemei agrare din România mergea mână în mână cu ridicarea culturală a poporului, în condițiile în care, analfabetismul se situa la 78% în 1899³ – media pe țară – iar la sate procentul era și mai ridicat.

Toate acestea au făcut ca în timpul ultimelor două ministeriate, Haret – încurajat și sprijinit de învățătorii care au răspuns cu entuziasm chemării sale – să oficializeze și apoi să generalizeze activități extrașcolare multiple cum au fost: școli de adulți, conferințe populare, cercuri culturale, biblioteci populare, șezători, bănci populare, și case de economie, jurii de împăciuire, cantine școlare, reviste culturale, ș.a.

La 1898 – răspunzând chemării lui Haret pentru îmbunătățirea frecvenței școlare – învățătorii musceleni formează un comitet de inițiativă ce-și propunea să strângă bani prin organizare de serbări școlare, în vederea înființării cantinelor. În Muscel vor funcționa în anul școlar 1901-1902, 14 cantine (în comunele Bădeni-Pământeni, Corbi, Mățău, Micloșani, Rucăr, Boteni, Dărmănești, Țițești, Valea Popii, Leicești, Retevoești, Budișteni, Dobrești și Priboieni), dintre care 7 aveau și dormitor iar media de elevi pe cantină era de 28⁴.

Unii învățători manifestă preocupare pentru amenajarea de muzee școlare (Vișoi, Valea Stâniei, Priboieni și Stoenești),⁵ în vreme ce alții (în localitățile Ciulnița, Leordeni, Lerești, Topoloveni, Budișteni, Dobrești, Bughea Malu, Dragoslavele, Bădeni-Pământeni, Corbi, Mioveni, Golești, Valea Popii, Boteni, Rădești și Domnești), înființează coruri școlare,⁶ cu care cântă la biserică, duminica și de sărbători.

Cercurile culturale încep să apară în 1886. La 1902 Muscelul avea 14⁷. Fiecare cerc cuprindea între 5 și 9 școli, apropiate teritorial, deoarece activitatea avea un caracter ambulant, desfășurându-se paralel cu cea școlară, pe durata întregului an, în una din duminicile fiecărei luni, pe rând, în toate școlile. La început, cercurile urmăreau perfecționarea membrilor corpului didactic rural (se mai numeau și ședințe intime), prin lărgirea sferei lor de

¹ S. Haret, *Opere (Polemice și politice)*, vol. VII, București, 1905, p. 323.

² M.I. Nicolescu, *Spiru Haret pedagog național*, București, 1933, p. 115.

³ *Statistica științurilor de carte din România, București, 1912*, tabelele X-XII; vezi și M. Itu, *Forme instituționalizate de educație populară în România 1859-1918*, Editura științifică și pedagogică, București, 1981, p. 187.

⁴ Arhivele Statului București, fondul Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice (în continuare prescurtat Arh. St. Buc., fond M.C.I.P.), dosar 98 / 1902, f. 437-441; 463-466.

⁵ *Ibidem*, dos. 1078 / 1914, f. 3; dos. 22 / 1915, f. 213-215.

⁶ *Ibidem*, dos. 86 / 1900, f. 364.

⁷ *Ibidem*, dos. 103 II / 1902, f. 32-33; vezi și M. Itu, *Op. cit.*, p. 222.

cunoștințe. Se discutau chestiuni didactice privind programa analitică, se făceau expuneri științifice și literare ce aveau legătură cu obiectele predate în școala primară și expuneri asupra cărților și articolelor pedagogice citite de învățători. Unele ședințe semănau cu cele de azi: un învățător ținea o lecție cu clasa, în fața colegilor iar după plecarea elevilor, se făcea critica lecției, în mod prietenesc. În februarie 1902, Haret lărgea atribuțiile cercurilor culturale, hotărând ca după ședința intimă să se desfășoare și una publică, prin care să se acționeze pentru „ridicarea stării morale a sătenilor” și „îmbogățirea minții lor cu cunoștințe practice”⁸. Ședințele publice trebuiau să combată relele din popor (alcoolismul, concubinajul, furtul, minciuna, „necurătenia corpului”, jocurile de noroc, ș.a.m.d.) și să îi îndemne pe săteni la îngrijirea rațională a vitelor, păsărilor, albinelor, pomilor, legumelor, „gândacilor de mătase”, să-i familiarizeze cu spiritul de asociație și economie, cu juriile sătești și să dezvolte la țărani iubirea față de școală și patrie, concomitent cu respectarea autorităților⁹. Între temele prezentate enumerăm: „Cultura albinelor”, „Industria casnică”, „Urmările beției”, „Mâncări grele în timpul verii”, „Despre friguri și alte boli molipsitoare”, „Necesitatea meseriilor la săteni iarna”, „Îngrijirea vitelor de muncă”, „Foloasele tovărășiilor”, „Foloasele învățaturii și ale casei de asigurări contra secetei”, „Drepturile și datoriile cetățenești”, „Traiul românilor vechi”, „Sărbătorile păgânești”, etc.¹⁰ Pentru a ridica prestigiul cercurilor culturale în ochii sătenilor, Haret decide ca inspectori conferențieri ai Casei Școalelor să participe la unele ședințe publice¹¹.

Organizarea școlilor de adulți fusese introdusă în proiecte de legi în vremea ministeriatelor V. Conta - 1880 și D.A. Sturdza - 1886 dar, neavând acceptul parlamentului, prevederile lor nu s-au aplicat. Introdusă de Haret după 1898, urmărea să reducă proporțiile analfabetismului. Învățătorii trebuiau să-i convingă și apoi să-i aducă pe săteni la școală. Obiectul activității îl constituiau materiile cursului primar, cursanții fiind obligați „să se prezinte înaintea unei comisiuni, pentru a trece un examen general și a obține certificat de absolvent”¹². În Muscel documentele atestă existența a 3 școli de adulți în anul 1905¹³.

Alt gen de activitate extrașcolară a vizat constituirea șezătorilor sătești. Haret a intuit rolul lor educativ și le-a atras din 1901, în sfera de acțiune socială a școlii, generalizându-le în 1902. În condițiile unei petreceri colective – în care femeile și fetele torceau, țeseau, împleteau sau coseau, flăcăii le ajutau iar

⁸ N. Adăniloaic, *Învățământul primar sucevean în epoca modernă*, Editura Litera, București, 1988, p. 195.

⁹ Din motive lesne de înțeles, problema pământului nu era luată în discuție (M. Iu, *Op. cit.*, p. 231).

¹⁰ Arh. St. Buc., fond M.C.I.P., dos. 28 / 1912, f. 85-112; dos. 334 / 1906, f. 11, 12 și 87.

¹¹ S. Haret, *Raport adresat M.S. Regelui asupra activității Ministerului Instrucțiunii Publice și Cultelor*, București, 1903, anexe, p. 114-115.

¹² M. Iu, *Op. cit.*, p. 187.

¹³ S. Haret, *Op. cit.*, anexe, p. 113; Arh. St. Buc., fond M.C.I.P., dos. 98 / 1904, f. 1.

bătrânii depăneau povestiri, basme, ghicitori, anecdote, păcăleli și alte născociri, cu scopul ca timpul să treacă în mod plăcut iar munca să fie rodnică – învățătorii prezentau teme pe înțelesul sătenilor care se refereau la igienă, creșterea și îngrijirea copiilor, rolul școlii în viața satului, combaterea superstițiilor, descântecelor, beției, întărirea spiritului de chibzuință și cumpătare, urmărindu-se formarea unor deprinderi practice sănătoase, deschiderea gustului pentru scris și lectură¹⁴. Muscelul avea în 1904 un număr de 8 șezători¹⁵.

Bibliotecile sătești au existat sporadic și înainte de 1898 – când apare **Regulamentul pentru funcționarea bibliotecilor populare** – ca la Leordeni și Boteni, 1895 respectiv 1897¹⁶. Învățătorii întemeiază biblioteci în comunele Bădeni-Pământeni, Domnești, Dragoslavele, Mățau, Rucăr, Schitu Golești, Priboieni, Valea Mare, Davidești, Bălilești sau Jugur, în total 20 biblioteci la 1903¹⁷. Cărțile proveneau de la stat, județ sau comună cât și din donații particulare¹⁸. În privința numărului de cărți, în frunte se afla comuna Boteni cu 870 volume urmată la mare distanță de Mățau - 269, Priboieni - 209, Leordeni - 200 și cele mai puține la Domnești - 81¹⁹.

Pentru a scăpa satele de întinsa plagă a cămătăriei, învățătorii din întreaga țară – susținuți de Haret – trec la înființarea și organizarea băncilor populare. Județul Muscel avea în 1902 - 16 bănci; 1905 - 49 iar la 1914 - 80²⁰. Cam un sfert din împrumuturi au fost folosite pentru cumpărare de pământ, 15% pentru cumpărare de hrană și nutreț și 17% pentru vite și unelte agricole²¹. Deși învățătorii reprezentau în masa membrilor băncilor doar câteva procente – erau 99 la număr din 3712²² ei formau de fapt motorul acestei activități. Unii au fost casieri ca I.N. Rodos la Ciulnița sau L. Paul la Domnești, alții au ajuns secretari contabili și apoi controlori ai băncilor. Ion Mihalache de pildă, a îndeplinit funcția de controlor al tuturor băncilor populare sătești din județ până la 1 ianuarie 1910²³.

Muscelului i se cuvine cinstea de a fi fost primul județ pe țară în care învățătorii constituie juriu de împăciuire. O recunoaște chiar ministerul prin adresa nr. 15.520 / 1902, trimisă revizorului județean, în care se spun următoarele: „Am luat cunoștință dintr-un ziar local, că învățătorii din cercul

¹⁴ M. Ițu, *Op. cit.*, p. 239.

¹⁵ S. Haret, *Op. cit.*, anexe, p. 117.

¹⁶ Arh. St. Buc., fond M.C.I.P., dos. 98 / 1902, f. 437-441.

¹⁷ *Ibidem*, dos. 1214 / 1913, f. 46; dos. 716 / 1914, f. 15 și 37.

¹⁸ În 1903, I. Kalinderu – administratorul Domeniilor Coroanei – a donat pentru școala din Leordeni 19 broșuri. (Arh. St. Buc., fond M.C.I.P., dos. 100 II / 1903, f. 171).

¹⁹ *Ibidem*, dos. 98 / 1902, f. 463 și următoarele.

²⁰ *Ibidem*, f. 437-466; **Anuarul Băncilor Populare din România pe anul 1904**, Ploiești, 1905, p. 1548; **Anuarul statistic al României 1915-1916**, București, 1919, p. 80, 88 și 89.

²¹ *Ibidem*.

²² **Anuarul Băncilor Populare din România pe anul 1904**, p. 1001.

²³ Arh. St. Buc., fond M.C.I.P., dos. 597 / 1910, f. 51.

cultural «Râul Doamnei» au avut ideea de a înființa prin sate jurii de împăciuire cu scopul de a aplană prin buna învoială, neînțelegerile ce se pot ivi între săteni. Găsesc că inițiativa aceasta este foarte bună și de aceea vă rog să mulțumiți..., învățătorilor..., în special d-lor I. Grigorescu și L. Paul, care se pare că s-au pus în capul acestei mișcări»²⁴. Jurii de împăciuire apar și în alte comune muscelene începând cu 1903 ca la Cotești unde, după ce ascultă sfaturile date de învățători, locuitorii aprobă înființarea lor, pentru a se stinge „prin pace, judecățile și orice neînțelegeri dintre noi“, adăugând că de importanța și necesitatea lor „n-au mai rămas un minut îndoii”²⁵.

Folclorul românesc, a prilejuit Muscelului să se afirme în mod strălucit la nivelul țării. Unul dintre reprezentanții săi cei mai de seamă a fost învățătorul școlii din Priboieni, Constantin Rădulescu Codin. Activitatea lui culturală și publicistică a fost impresionantă pentru un învățător sătesc. Între anii 1896-1913, culege folclor din satele muscelene (cântece bătrânești, de dragoste, istorice, haiducești, de jale, de cătănie, obiceiuri de nuntă, colinde, urături, plugușoare, descântece, balade, legende, ghicitori, snoave, păcăleli și alte producții populare specifice satului românesc) pe care-l publică în 25 culegeri de folclor²⁶. Lucrările lui au stârnit admirație din partea lui S. Haret, Al. Vlahuță, D. Onciul, N. Iorga sau M. Sadoveanu²⁷. Despre volumul „Cuvântări pentru popor“, poetul G. Coșbuc – pe atunci inspector al Casei Școalelor – scria în martie 1908 următoarele: „Cuvântările d-lui Codin sunt bine rostite, clar și țărănește ... Negreșit nu e rău să se spuie și iarăși să se spuie lucrurile folositoare și acei ce le spun trebuie încurajați”²⁸.

Cel care va constitui întotdeauna mândria învățătorimii muscelene este învățătorul Ion Mihalache (1882-1963). Născut în satul Goleștii Badii (Topoloveni), se va distinge ca elev la Școala normală „Carol I” din Câmpulung Muscel, terminând studiile în 1901 ca șef de promoție pe țară. În 1907 este acuzat „de instigație la răscoală“, arestat de poliția orașului Câmpulung și anchetat de parchetele de Muscel și apoi de Ilfov. Învățător cu titlu definitiv din 1905, participă în 1910 la examenul de înaintare pe loc, clasându-se al II-lea pe țară cu media 9,45²⁹. Din aprilie 1911, deține funcția de președinte al Asociației corpului didactic primar din județul Muscel³⁰ iar în 1914, pentru merite deosebite ca dascăl și în activitatea obștească va fi ales președinte al Asociației Generale a Învățătorilor din România, funcție deținută

²⁴ *Ibidem*, dos. 17 / 1902, f. 101-102; dos. 96 / 1903, f. 3; vezi și S. Haret, *Op. cit.*, p. 88.

²⁵ Arh. St. Buc., fond M.C.I.P., dos. 96 / 1903, f. 3.

²⁶ N. Adăniloie, *Constantin Rădulescu Codin, revizor școlar de Muscel*, în *Studii și articole de istorie*, LIX, București, 1992, p. 133.

²⁷ Trei dintre lucrările sale vor fi premiate de Academia Română. (N. Adăniloie, *Op. cit.*, p. 133).

²⁸ Arh. St. Buc., fond Casa Școalelor, dos. 5 / 1908, f. 98.

²⁹ *Ibidem*, fond M.C.I.P., dos. 272 / 1910, f. 2-4.

³⁰ *Ibidem*, dos. 624 / 1911, f. 69-70.

până în anul 1916³¹. În războiul pentru reîntregirea neamului românesc „a servit cu distincțiune tot timpul numai pe front”³², fiind decorat cu ordinele „Mihai Viteazul”, „Legiunea de onoare”, „Sf. Stanislav”, „Coroana României”, „Steaua României” precum și cu „Bărbăție și credință” clasa I, precizându-se: „... pentru vrednicia și curajul care le-a avut în luptele de la Pravăț” și „pentru purtarea sa distinsă sub toate raporturile”³³. Ca învățător s-a străduit să facă din Topoloveni (în perioada 1903-1924) o comună model. Din inițiativa lui, s-au construit prăvălii, hale de carne și pește, han cu restaurant și hotel, librărie, muzeu, parc public, dispensar și baie populară. Târgul a fost canalizat și pavat, începându-se lucrări pentru dotarea localității cu iluminat electric. Mica sa proprietate a donat-o, pentru a se înființa un local de școală primară de fete, în care funcționează astăzi liceul ce-i poartă numele³⁴. Ion G. Marinescu, profesor și director la Școala Normală din Câmpulung, îl caracteriza astfel: „Activitatea D-lui Mihalache ca învățător, în modesta școală din Topoloveni, a fost dintre cele mai frumoase și admirabile, prețuită de toți cei care au văzut-o. Activitatea ..., pe tărâm social, ca reprezentant al țărânimii și ca ministru este cunoscută de toată țara și dacă de unii n-a fost prețuită îndeajuns, vremea o va așeza la locul de cinste pe care o merită. Ceea ce va rămâne însă nepieritor, nesupus nici unei critici, este strădania sa permanentă de a face din Topoloveni un sat model..., Mulți au vizitat acest sat și au avut fericitul prilej, de a vedea la fața locului, ce poate să înfăptuiască un om bine secundat, ale cărui puteri sufletești s-au dăruit din plin binelui păturii țărănești... Dacă toți ar înțelege și și-ar face datoria ca Ion Mihalache, fața satelor noastre s-ar schimba în scurtă vreme”³⁵.

Activitatea extrașcolară a învățătorilor și încercările lor de a pune bazele unui partid politic, care să apere interesele țărânimii, sunt acțiuni care au pornit prima dată din județele Argeș și Muscel. Toate aceste activități au avut un caracter profund patriotic, urmărind printr-o gamă variată de mijloace ridicarea economică, morală și spirituală a satului românesc.

³¹ *Ibidem*, dos. 743 / 1914, f. 1-3.

³² *Ibidem*, dos. 168 / 1918, f. 289.

³³ *Ibidem*.

³⁴ I.M. Dinu, *Figuri de dascăli argeșeni*, Complexul muzeal Golești, 1991, p. 133.

³⁵ I.G. Marinescu, *Școala normală „Carol I” din Câmpulung Muscel. Trei pătrimi de veac de activitate*, București, 1943, p. 383.